

és hon (*Heimat*). Ezeknek lényegét, egyúttal feleletül arra, hogy a földrajznak hatalmas fejlődése ellenére mégis mit tanulhatunk Goethétől, világnézetének és életfelfogásának kíséretében, a következőkben sűrítjük össze. Jóllehet minden tudományos haladásnak feltétele a részletek kutatása, mindig az egészre kell szem előtt tartani (13). A földrajz tanításában előkelő hely illeti meg az ábrázolást (képek, rajzok 18—19). Sejtette a légköri jelenségekben a nép és föld (Land) egységét, közösségét (30). Szelleme Keletre és Délre vonzotta (33). Bár szenvedélyes utazásai során számos országgal és néppel ismerkedett meg, s néha elfogta a »*Fernweh*«, legjobban mégis csak hazájában érezte magát (36—7). Különös előszeretettel viseltetett Kína iránt (szimológiai tanulmányok 34—5). A földrajz tanítását minél korábban kell megkezdeni, m. p. a képző természet legközelebbi környezetével, mert ez »*wahr und gut*« (37). »Aki nem ismeri hazáját, az nem érti meg az idegen országokat sem« (37). Előhírnöke volt a jégkorszak tanának és az evolúció-elméletnek (39). Nagy reményeket fűzött a népek jobb kölcsönös megismeréséhez és termékeik kicseréléséhez (38). Mindvégig a földrajz művészi értékelését hangsúlyozta.

Ezt a derék tanulmányt, amelyet nem csak »földrajzosok« fognak élvezettel olvasni, szerzőnk Goethének aggkora küszöbén mondott következő mindmáig emlékezetes szavaival fejezi be: Egy nemzetre csak az jó, ami saját magvából és saját szükségletéből sarjad, anélkül, hogy egy másikat majmolna. Minden kísérlet tehát, amely olyan külföldi újítás meghonosítására irányul, aminek szükséglete nem gyökerezik mélyen saját nemzetünkben, oktalan és minden ilyenmű szándékolt forradalmak sikertelenek, mert Isten nélkül valók, aki távol tartja magát ilyen kontárkodástól (*Pfuscherei* 38).

kf.

Karl Hunger und K. Friedrich Probst: *Erziehung zum Sprachdenken*.

(Schriftenreihe zum neuen Deutschunterricht. Herausgeben von Dr. Karl Hunger. Heft 2.) Frankfurt am Main, 1940. Verlag Moritz Diesterweg. N. 8-r., 200 l.

Az 1938 óta érvényben levő új német középiskolai tanterv szerint a német nyelvi és irodalmi oktatásnak és nevelésnek nyelvi része két ágra tagolódik. Egyrészt a tanulók szóbeli és írásbeli kifejezőképességének fejlesztése a célja, tehát beszédre és írásra akar tanítani vagy inkább nevelni, de másrészt arról sem feledkezik meg, hogy a nyelvre és a stílusra vonatkozó elméleti ismeretekkel is el kell látnia a tanulókat. Az új tanterv ezt az utóbbi feladatot ilyen sajátzerű kifejezéssel jelöli meg: *Erziehung zum Sprachdenken*, értve rajta a leíró nyelvtant (*Sprachlehre*), a nyelvnek történeti és összehasonlító szempontú vizsgálatát (*Sprachkunde*), továbbá a stílusról szóló ismereteket (*Stilkunde*). A címmel írt könyv ezeknek a nyelvi-stilisztikai tudnivalóknak új szellemű tanításában akarja támogatni a német középiskola mai tanárait.

A nyelvnek abból a felfogásából indul ki, amelyet már Humboldt Vilmos hirdetett, hogy a nyelvben a népnek a szelleme tükröződik. Napjainkban ki-

vált Weisgerber Leó fejtegette behatóan ezt a gondolatot, s a szerzők saját nyilatkozatuk szerint az ő műveiből merítettek legtöbb ösztönzést. E szerint a felfogás szerint minden nép a világnézetét fejezi ki nyelvében, a szavaknak jelentéstartalma s a mondatok formája mind ennek a bizonyossága. A német nyelvben megnyilvánuló világnézettel tehát voltaképpen németekké neveljük a tanulókat, s az anyanyelvi oktatásnak ez a végső célja. Mindazáltal a szerzők nem akarják egészen elvetni azt a »régimódi« nyelvtant, amely a kész nyelvi képződmények megfigyelésében és elemzésében kereste érdemét, de a hagyományos nyelvtant mégis a lehető legnagyobb mértékben ki szeretnék egészíteni azzal a korszerű nyelvttel, amely kifejezőeszközök gazdag tárházának tekinti az anyanyelvet, olyan eszközt lát benne, amellyel mindig kellő formába önthetjük a lelkünkben felmerülő és kifejezést kereső gondolatokat.

Ilyen szellemben vizsgálják és magyarázzák a szerzők — bőséges példákra hivatkozva — a német szókincset, különösen a szavak jelentésének körét, a szavakban rejlő képeket, a szóképzést, az idegen eredetű szavakat, a neveket, majd a mondatok szerkezetét és a stílust. Szólnak a nyelvnek többféle formájáról, vagyis rétegződéséről: az irodalmi nyelvről, a köznyelvről, a nyelvjárásokról, a társadalmi csoportok s a különféle szakok nyelvéről, végül röviden áttekintik a német nyelv történeti fejlődésének főbb állomásait.

A könyv a megújhodott német anyanyelvi oktatás megismerésének szempontjából pusztán mint módszertani mű is érdekes, világnézeti háttérét nem tekintve is. Főleg pedig akkor tanulságos, ha módunkban van összevetni azokkal a tanulóknak szánt külön feladatgyűjteményekkel, amelyekből kitűnik, hogyan öltenek testet a szerzők elméleti fejtegetései a tanítás mindennapi munkájában. Ezek a feladatok első alkalommal az elméletet megelőzve és azóta új meg új kiadásokat érve öt füzetben jelentek meg ilyen címek alatt: *Probst: Deutsches Sprach- und Stilbuch für höhere Schulen*. 1. Klasse; 2. Klasse; 3. Klasse; 4. und 5. Klasse; 5. *Probst: Aufgaben zur Sprach- und Stilerziehung auf der Oberstufe für höhere Schulen*. E gyakorlati könyvecskék az itt vázlatosan ismertetett elméleti művel együtt szemléletesen mutatják, hogyan lehet az anyanyelvi oktatást a száraz formalizmustól megszabadítva felfrissíteni s az étellel szorosabban összekapcsolni.

Nagy J. Béla.

Hans Hoffmann: Bernard Overberg. Sein Leben und sein Wirken in Zeit und Überzeit. München, 1940., 8-r., 308 lap.

Overberg Bernát, ki a XVIII. század fordulóján, 1754—1826-ig élt, a maga idejében jó hírű és nagyhatású katolikus vezető pedagógus és tanügyi író, tanítóképzőintézeti, majd papnevelőintézeti igazgató volt. Igazi értéke és jelentősége nem a tudományos pedagógia, nem az elmélet, hanem a gyakorlati tanítás, főleg — a haladó módszereknek egyébként kedvező talajt nem biztosító — hittanítás, és e mellett a tanítóképzés terén volt.